

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору наук з державного управління,
професору
Драгомирецькій Н.М.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора наук з державного управління, професора, професора кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» **Криштановича Мирослава Франковича** на дисертацію **Березовського Руслана Сергійовича** на тему: «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» Міністерства освіти і науки України на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, темами

Правозахисні громадські організації відіграють ключову роль у сфері публічного управління, спираючись на багатогранний підхід, який наголошує на їх вирішальній важливості. Ці організації займаються різноманітною діяльністю: від інформування та підвищення обізнаності до юридичної допомоги та розробки політики, втім, всі вони спрямовані на захист прав людини. Підвищення обізнаності з проблемами прав людини займає центральне місце в їхній місії та діяльності. Кращі зарубіжні практики свідчать, що побудова взаємовідносин між урядами, правозахисними громадськими організаціями та громадянами здійснюється на основі методів просвітництва, інформування, комунікації та адвокації, що сприяє мобілізації підтримки прав людини. Автор дисертаційного дослідження цілком слушно відзначає, що підходи сьогодення до оцінки держав стосовно їх міцності в правозахисній сфері відбувається з врахуванням ролі і повноважень правозахисних громадських організацій. Держави, які мають недосконале правозахисне законодавство, не мають міцних правозахисних громадських організацій і чинять опір діяльності міжнародних громадських та іншим правозахисним організаціям. Рівень розвитку правозахисних громадських організацій корелює з розвитком усвідомлення суспільства громадських можливостей з захисту прав людини. В українській правозахисній практиці залишається низьким рівень участі правозахисних громадських організацій в захисті прав людини і впливу на законодавство щодо прав людини та його

реалізацію.

Вище зазначене обумовлює актуальність дисертаційного дослідження Березовського Р.С., яке полягає у вдосконаленні діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів.

Важливість вирішення зазначеної проблеми та теоретична і практична його цінність підтверджують актуальність здійсненої дисертаційної роботи, вибір об'єкта та предмета дослідження, поставлені мету та завдання. Дисертаційне дослідження виконувалось в межах науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка» за темою: «Сучасні інновації в системі публічного управління в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ» (ДР 01122U002247), в якому автор як виконавець виокремив теоретичні засади сучасних інновацій щодо вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в умовах глобалізаційних змін та кризових явищ; визначив місце інновацій в діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів у міжнародному середовищі: обґрунтував напрями розвитку підходів, методів та інструментарію публічно-управлінських впливів щодо вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в умовах кризових явищ; окреслив стратегічні напрями діяльності правозахисних громадських організацій в контексті запровадження інновацій. Особистий внесок автора полягає у виробленні основних напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій з врахуванням успішного міжнародного і зарубіжного досвіду та особливостями організації публічного управління та адміністрування в Україні, що надало можливість представити новий концептуальний погляд на діяльність правозахисних громадських організацій.

Дисертаційне дослідження Березовського Р.С. за своєю тематикою, метою, завданнями та структурою відповідає вимогам до такого виду робіт. Структурна побудова дисертації є логічно обґрунтованою, послідовною і повною мірою відповідає поставленій меті дослідження, яка полягає у розробленні нового концептуального підходу щодо змісту діяльності, ролі, відповідальності, впливової функції, можливостей та повноважень правозахисних громадських організацій в Україні з додержання прав людини в аспекті публічно-управлінських впливів на підставі міжнародного досвіду та досвіду зарубіжних держав.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Зміст дисертації відбиває логіку мети та предмета дослідження. Він передбачає аналіз як теоретичних проблем з теми дослідження на сучасному етапі, так і питань практичного застосування. Загалом, дисертація характеризується ознакою єдності змісту та наявністю структурно-логічної схеми. Позиції, які формулює та відстоює автор роботи, ґрунтуються на останніх досягненнях в галузі знань публічного управління та адміністрування. Слід відзначити, що наукові положення дисертаційної

роботи об'єктивно відображають сучасний стан та проблеми щодо необхідності вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій. У роботі чітко виділені об'єкт і предмет дослідження.

Сформульовані мета і завдання вказують на глибину наукового пошуку, його комплексний характер і інноваційний підхід автора до вирішення проблем комплексного дослідження публічного управління, яке стосується вироблення нового концептуального погляду на діяльність правозахисних громадських організацій, що полягає у визначенні основних напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій з врахуванням успішного міжнародного і зарубіжного досвіду та особливостями організації публічного управління та адміністрування в Україні.

Вивчення змісту дисертації дає підстави для висновку про те, що автором в повній мірі вирішено поставлені завдання та досягнута мета дослідження.

У першому розділі – «Концептуальні засади діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів» характеризується категоріально-понятійний апарат щодо діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема: уточнено поняття «громадські організації»; доведено, що поняття «неурядові організації» та «громадські організації» за принципами своєї організації, легалізації, участі в суспільному житті держави або держав є синонімами; надана характеристика поняття «правозахисні громадські організації»; зроблено опис поняття «громадський простір» як середовища, яке дозволяє громадянському суспільству відігравати певну роль у політичному, економічному та соціальному житті суспільств, зокрема в контексті прав людини; показані відмінності між поняттями «національні установи з прав людини», «незалежні національні правозахисні установи», «правозахисні організації»; продемонстровані особливості та характеристики публічно-управлінських впливів; акцентовано увагу на теоретичних концепціях щодо прав людини (гідності, вимог, добробуту людини). Виокремлено міжнародну правову основу діяльності правозахисних громадських організацій. Продемонстрована наявність великої кількості класифікацій правозахисних громадських організацій. Систематизовано класифікації правозахисних громадських організацій зарубіжних та українських дослідників.

У другому розділі – «Міжнародна та зарубіжна практика діяльності правозахисних громадських організацій в аспекті її вдосконалення» акцентована увага на ролі правозахисних громадських організацій в забезпеченні прав людини. Надана характеристика ролі правозахисних громадських організацій в захисті прав людини в контексті публічно-управлінських впливів. З'ясовано, що в діяльності зарубіжних правозахисних громадських організацій є певні особливості, зокрема: правозахисні громадські організації, які створено на базі правозахисних органів; правозахисні органи або їх підрозділи, які співпрацюють з громадами; міжвідомчі організації; партнерські організації. Вирізнено форми діяльності

правозахисних громадських організацій в залежності від проблеми з захисту прав людини. Встановлено, що для зарубіжної практики характерна участь правозахисних громадських організацій в: захисті прав людей в судах; впливі на владу шляхом громадських акцій; використуванні стратегічних судових процесів для боротьби з корупцією. Впливи відбуваються у всіх сферах життєдіяльності людини. Представлено основні складові діяльності стосовно переходу правозахисними громадськими організаціями від надання послуг до адвокації, представництва в судах, посередництва та ін. Надано новий зміст категорії «правозахисні громадські організації».

Третій розділ «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій України в контексті публічно-управлінських впливів» присвячений виробленню шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій України в контексті публічно-управлінських впливів. Досліджено діяльність провідних правозахисних громадських організацій України та зроблено наголос на певній відмінності від зарубіжних держав. Проаналізовано нормативно-правове регулювання діяльності громадських організацій України в контексті публічно-управлінських впливів, що надало можливість визначити їх основні функції. З'ясовано, функції та методи правозахисних громадських організацій в українській практиці та вказано на їх відмінність у зарубіжній та українській практиці. Відзначено, що потребують удосконалення форми діяльності правозахисних громадських організацій. Надано новий зміст категорії «правозахисник». Визначено напрями вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів на міжнародному рівні та на рівні зарубіжних держав. Для української практики вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів буде стосуватись наступного: внесення змін у Закон України «Про громадські об'єднання з уточненням щодо визначення терміну «правозахисник» та «правозахисна громадська організація», визначення їх прав, відповідальності, розширення джерел фінансування та процедури звільнення від оподаткування; розширення функцій та методів діяльності.

Наукові результати дослідження надали змогу сформулювати ряд висновків та рекомендацій, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

Використання автором значної наукової, нормативної й емпіричної бази сприяло глибокому, різнобічному висвітленню досліджуваної проблематики, формулюванню численних висновків і пропозицій, що мають ознаки наукової новизни. Сформульовані в дисертації наукові положення та висновки є загалом обґрунтованими і достовірними. Автором для обґрунтування власних висновків і пропозицій використано 222 найменування на 27 сторінках (з яких 132 – іноземними мовами), що свідчить про глибину наукового пошуку і забезпечує комплексний розгляд поставлених завдань.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які регулюють сферу діяльності

правозахисних громадських організацій в українському та зарубіжному правовому вимірі. Використано звітно-аналітичні матеріали та дослідження, інформаційні матеріали тощо.

У дисертації використана належна науково-методична база. Система загальних і спеціальних наукових методів, що в сукупності забезпечило одержання об'єктивних наукових результатів, обґрунтованість і достовірність висновків і пропозицій автора.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Комплексність та об'єктивність результатів наукового дослідження підтверджує наукова новизна – вперше на рівні дисертаційних досліджень за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» запропоновано новий концептуальний погляд на діяльність правозахисних громадських організацій, що полягає у виробленні основних напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій з врахуванням успішного міжнародного і зарубіжного досвіду та особливостями організації публічного управління та адміністрування в Україні (стор. 23).

У результаті проведеного дослідження отримано нові наукові й практичні результати:

вперше:

- проведено комплексне дослідження теоретико-методологічних і практично-прикладних основ діяльності правозахисних громадських організацій та сучасних міжнародних тенденцій вдосконалення їх діяльності та запропоновано нове вирішення наукової проблеми щодо ролі і можливостей правозахисних громадських організацій у здійсненні публічно-управлінських впливів, які мають концептуальну основу, організаційно-правову базу і практичну реалізацію в контексті взаємовідносин держави і суспільства;

- запропоновано новий концептуальний погляд щодо змісту діяльності, ролі, відповідальності, впливової функції, можливостей та повноважень правозахисних громадських організацій в Україні з додержання прав людини в аспекті публічно-управлінських впливів на підставі міжнародного досвіду та досвіду зарубіжних держав;

удосконалено:

- теоретико-методологічний підхід щодо діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема щодо:

- надання нового змісту категорії «правозахисні громадські організації», які автором визначаються як інститут громадянського суспільства, спрямований на вирішення проблем людини з захисту її прав в контексті міжнародних правових документів шляхом впливу на органи державної влади і суспільство в цілому задля їх активізації для забезпечення збереження прав людини во всіх аспектах її життєдіяльності, з використанням різних форм діяльності (адвокація, посередництво, представництво та ін.);

- надання нового змісту категорії «правозахисник», яка автором

визначається як особа або група осіб, об'єднаних в громадську організацію, які діють, захищаючи будь-які права людини (громадські, політичні, економічні, соціальні, освітні, культурні) від імені окремих осіб або груп, підтримуючи дотримання прав людини у своїх громадах;

визначення основних складових діяльності стосовно переходу правозахисними громадськими організаціями від надання послуг до адвокації, представництва в судах, посередництва та ін.;

систематизації класифікацій правозахисних громадських організацій зарубіжних та українських дослідників;

виокремлення відмінностей між правозахисними громадськими організаціями і національними організаціями громадянського суспільства (правозахисні агенції, центри та асоціації) з правозахисної діяльності, національними правозахисними організаціями (комісії з прав людини або омбудсмени, змішані інституції, консультативні та дорадчі органи та інші форми інститутів і центрів з прав людини) та державними правоохоронними органами;

відповідальності суб'єктів правозахисної діяльності, зокрема правозахисних громадських організацій та систематизації їх ролі в контексті відповідальності щодо збереження прав людини;

контексту розуміння публічно-управлінських впливів правозахисних громадських організацій;

виокремлення основних напрямів впливів правозахисних громадських організацій в межах публічно-управлінського впливу щодо захисту прав людини та групування цих впливів і міжнародних правових організацій в контексті публічно-управлінських впливів;

- концептуальні основи побудови взаємовідносин держави і суспільства шляхом вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, зокрема щодо:

виокремлення функцій правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів в зарубіжних державах та в Україні;

впливів правозахисних громадських організацій на всі сфери життєдіяльності людини в зарубіжних державах та в Україні;

узагальнення методів впливу, які використовують правозахисні громадські організації в зарубіжних державах та в Україні;

виокремлення форм діяльності правозахисних громадських організацій в залежності від проблеми з захисту прав людини в зарубіжних державах та в Україні;

вироблення шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів на міжнародному рівні, в зарубіжних державах і в Україні;

- прикладні основи вироблення шляхів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, які стосуються партнерства, взаємодії, співробітництва, впливу, тиску, розподілення повноважень та відповідальності всіх суб'єктів сфери правозахисної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні підходи в публічному управлінні та адмініструванні щодо визначення ролі і можливостей правозахисних громадських організацій з позицій розвитку правової бази діяльності правозахисних громадських організацій, виокремлення ролі правозахисних громадських організацій в державі на рівня їх впливу на проблеми захисту прав громадян, визнання правозахисних громадських організацій як посередників між органами державної влади та населенням в аспекті адвокаційної громадської діяльності;

- методологія забезпечення державою та органами влади діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів, що дозволить використати широкий спектр видів, форм і методів діяльності таких організацій в українській правозахисній практиці.

Отже, проведена експертиза дисертації дозволяє зробити висновок про те, що винесені на захист положення мають новизну як у теоретико-науковій, так і у прикладній сфері публічного управління та адміністрування.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 10 працях, у тому числі: у 4 статтях, 3 з яких у наукових фахових виданнях, 1 – у виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science; та 6 публікаціях у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів.

Кількість, обсяг та зміст опублікованих праць відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами). Усі отримані наукові результати дисертації опубліковані. Участь автора дисертації у публікаціях розкрито у списку публікацій.

5. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи, водночас потрібно висловити окремі зауваження та дискусійні положення:

1. У п. 2.1. (с. 85-87) дисертаційного дослідження дисертант розглядає роль зарубіжних громадських організацій в правозахисній діяльності з декількох позицій. Одна із вказаних позицій стосується впливу правозахисних громадських організацій на регіональному рівні, які можуть замінити уряд в питанні правового захисту населення. На нашу думку, у розділі 3 дисертації, де дисертантом представлено новий концептуальний погляд щодо змісту діяльності, ролі, відповідальності, впливової функції, можливостей та повноважень правозахисних громадських організацій в Україні з додержання прав людини в аспекті публічно-управлінських

впливів, доцільно було б більш чітко сформувані позитивні ознаки впливу роботи правозахисних громадських організацій на регіональному рівні в умовах запровадження воєнного стану.

2. Визначаючи характеристики діяльності зарубіжних правозахисних громадських організацій, дисертантом значна увага приділяється визначенню сутності форми адвокації (с. 39, 72, 88-89, 91, 147). Втім, автору у пп. 3.1. дисертаційного дослідження слід було більш чітко визначити сутність адвокації для української практики та представити порівняння з зарубіжною практикою.

3. Досліджуючи особливості діяльності правозахисних громадських організацій зарубіжних країн та України дисертантом вказано на певні відмінності. Це знаходить своє відображення у розділах дисертаційного дослідження та у загальних висновках до дисертації (с. 228-234). На нашу думку, автору слід було б схематично надати відмінність форм, функцій, методів та основних напрямів впливів правозахисних громадських організацій щодо захисту прав людини, це б полегшило сприйняття тексту дисертації.

4. Безумовно, що перевагою дисертаційного дослідження є представлений новий концептуальний погляд на діяльність правозахисних громадських організацій, визначення основних напрямів вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій з врахуванням успішного міжнародного і зарубіжного досвіду та особливостями організації публічного управління та адміністрування в Україні. На наш погляд, дисертанту слід було б представити уніфіковані рекомендації щодо вироблення стратегії побудови партнерства, наприклад між органами місцевого самоврядування, правозахисними громадськими організаціями та правозахисними органами. Тим більше, що дисертант обґрунтовуючи актуальність дослідження робить наголос, що «будуються міцні партнерські відносини між правозахисними громадськими організаціями та правозахисними органами з вирішення проблем захисту прав людини» (с. 18); у розділі 1 та 2 дисертації автор визначає ці стратегії, зокрема: стратегії організації (с. 46); стратегії, які використовують громадські організації і уряд при встановленні взаємодії (с. 48); поліцейські стратегії (с. 51); стратегії підтримання миру (с. 66); стратегії громадських організацій відрізняються залежно від характеру їхніх цілей (с. 69); стратегії для покращення відносин між цими громадами та широким співтовариством (с. 136); стратегії покращення відносин після конфлікту (с. 142).

Висловлені зауваження відтворюють творчий характер роботи, суттєво не впливаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Р.С Березовського та характеризують значну складність досліджуваної проблематики.

6. Загальний висновок

Подана на розгляд дисертаційна робота Березовського Руслана Сергійовича на тему: «Вдосконалення діяльності правозахисних громадських організацій в контексті публічно-управлінських впливів» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та вимогам п.п. 5 – 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами). На підставі вищезазначеного можна констатувати, що представлена дисертаційна робота характеризується новизною одержаних результатів та висновків, має теоретичну і практичну цінність, а її автор Березовський Руслан Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри педагогіки
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»

Мирослав КРИШТАНОВИЧ